

OSJEĆAJI NAKON RATA – PRIKAZ DESETOGODIŠNJEG ISKUSTVA U GRUPNOM TERAPIJSKOM RADU S DJECOM U POSLIJERATNOM VREMENU

JUGOSLAV GOJKOVIĆ

Županijska opća bolnica „Dr. Josip Benčević“, Slavonski Brod, Hrvatska

Opisana su desetogodišnja iskustva u grupnom psihoterapijskom radu s djecom u poslijeratnoj zoni Slavanskog Broda. Radom je obuhvaćeno pedesetero djece u nekad ratom zahvaćenom kraju, od kojih je tridesetero imalo poteškoće izravno ili neizravno povezane s ratnom psihotraumom. U grupnom terapijskom radu korišten je psihodinamski pristup u grupnoj analitički orijentiranoj terapiji scenskom igrom. Rad u malim grupama tijekom deset godina (1995.-2005.) uključivao je šest terapijskih skupina koje su djelovale u neformalnom ali određenom terapijskom setting-u. Slobodnom kliničkom procjenom došli smo do rezultata koji ukazuju na poboljšanje stanja u većine prisutnih ispitanika. Održano je približno 700 jednoipolsatnih ili dvosatnih seansi terapijskog rada. Uočljive su određene faze u radu svake grupe, kao i karakteristike rada koje su ovdje diskutirane i opisane u primjerima. Supervizijski rad je ostvaren suradnjom između terapeuta voditelja grupe u gradu na periferiji i stručnjaka u nacionalnom centru. Naša iskustva pokazuju korist od prijelaza od problem-homogeniziranih prema problem-heterogenim grupama. Isto tako rad pokazuje dobit nedirektivnog terapijskog pristupa ratnoj traumi kod djece.

Cljučne riječi: dijete, ratna psihotrauma, grupna terapija

Adresa za dopisivanje: Mr. sc. Jugoslav Gojković, dr. med.
Ulica Andrije Štampara 42
35000 Slavonski Brod, Hrvatska

UVOD

Grupni rad s djecom utemeljen na psihodinamskom pristupu promatra zbivanja u emocionalnom svijetu djeteta uvažavajući koncepte emocionalnih promjena i utjecaja na psihičko proživljavanje djeteta, kao i koncepte nesvjesnog, koncept obrana, otpora i prijenosa u terapijskom radu. Za takav rad neposredno su važni znanstveni dokazi koje pronalazimo u radu S. Freuda, M. Klain, D. Winnicotta, E. Ericksona i drugih psihoanalitičara koji su odredili pravce

psihoanalitički uvjetovanog psihoterapijskog rada. U tom smislu su bili važni i radovi naših stručnjaka: S. Nikolića, V. Vidović, V. Rudan, E. Klaina, M. Bek-Dvoržak i D. De Zana, posebice u području iskoristivosti u psihoterapijskom radu dječjom igrom i psihodramom. Kao voditelj terapijskog rada educiran sam u poslijediplomskom studiju iz dječje i adolescentne psihijatrije i psihodrame pri Klinici za psihološku medicinu u Zagrebu kao središtu takvog rada u našoj zemlji.

Rad je posvećen zahvalnosti i uspomeni na cijenjenog profesora Stanišu Nikolića

Grupni terapijski rad s djecom osnovnoškolske dobi u Slavskom Brodu nije bio prisutan u terapijskoj praksi sve do razdoblja ljeta i jeseni 1995. godine, kada je u okviru Programa psihosocijalne pomoći stradalnicima iz rata Vlade Republike Hrvatske započeo pod vodstvom psihijatra jednom tjedno u trajanju od 120 minuta. Rad je organiziran u supervizijskoj suradnji pod vodstvom prof. dr. sc. S. Nikolića sa mjesečnim supervizijama koje su odgovarale psihodinamskom usmjerenju i načinu rada koji je koristio iskustva nedirektivnog vođenja grupe. U radu su korištena znanja i iskustva iz analitičke psihodrame, na taj način da je u grupi korišteno promatranje zbivanja u scenskoj igri koja se slobodno formira u neplaniranim situacijama grupnog nedirektivnog pristupa, kao i s primjenom nekih odrednica terapije igrom.

U neformalnim i nepotpuno pripremljenim uvjetima rada korišteni su prostori mjesnog doma „J. J. Strossmayer“ i prostorije tima za psihosocijalnu pomoć stradalnicima iz rata u Slav. Brodu. To su bili prostori izvaninstitucionalnog rada. Grupni rad u instituciji je organiziran u okviru Službe za duševne bolesti Opće bolnice „Dr. Josip Benčević“ u Slav. Brodu.

Slav. Brod je tijekom 1992. godine pretrpio izrazita ratna stradanja koja su u osmomjesečnom granatiranju grada iz zraka i neposredne blizine neprijatelja u Bosanskoj Posavini prouzročila brojna stradanja civilnog stanovništva, kao i brojne vojne žrtve. Između ostalog je važno napomenuti da je tijekom tih zbivanja u području grada poginulo 35-toro djece, a stotinu je bilo ranjeno. Sam grad je imao preko 500 poginulih branitelja i veliki broj – oko 20.000 izbjeglica. Takva teška događanja su nedvojbeno utjecala na emocionalno stanje djece i njihovih obitelji, te je bila jasna potreba neposredne pomoći. Takav trud je sadržavao dosta pionirskih nastojanja u sebi s obzirom na nepostojanje ranijih iskustava, osim isto tako pionirskih nastojanja kolega u Zagrebu i Splitu (dr. Vidović, dr. Damir de Zan, dr. Škrinjarić, dr. Čiček i prof. Nikolića kao voditelja Poliklinike za dječju i adolescentnu psihoterapiju).

Okvir psihosocijalne pomoći stradalnicima iz rata na nacionalnoj razini u tom je vremenu davao značajnu slobodu ostvarenja vlastitih inicijativa i zamisli. U radu sam koristio i segmente o psihološko-rehabilitacijskom radu s djecom profesora Elli Bregera u Ujedinjenim arapskim emiratima. Uvidom u nastojanja drugih kolegica i kolega, primjerice u Zadru, Gradiški, Sisku, Karlovcu i Dubrovniku, bilo je uočljivo da je prisutan model rada s djecom u tzv. radionicama i igraonicama, koje zapravo nisu organizirale rad s djecom kod kojih je dijagnosticiran emocionalni poremećaj, već je bila svrha omogućiti podršku djeci iz ratnog područja i iz rizičnih skupina, kao što su obitelji stradalnika ili mjesta koja su pretrpjela ratna razaranja ili su bila prisiljena na izbjeglištvo.

Cilj ovoga rada je opisati grupnoterapijski rad s djecom.

Setting grupe

Izbor djece za terapijski rad bio je određen kriterijima MCD 10 klasifikacije psihičkih poremećaja, kao i pristankom roditelja na terapijski rad sa djecom. Dobni raspon se kretao od 7 do 13 godina. Grupe su bile poluotvorene, homogenizirane dobnom, ali ne i prema spolu (13 djevojčica i 43 dječaka).

U cijelom razdoblju grupnim radom je obuhvaćeno 56-ro djece iz ratom ugroženih područja, od koje je 33 (59 %) imalo poteškoće za koje se mogla utvrditi povezanost s izrazitijim traumatskim ratnim iskustvima. Takve smo utiske i procjene dobili u polustrukturiranim uvodnim razgovorima za svu djecu i korištenjem psihometrijskih mjerenja za 25-tero djece, dok je 15-ero djece psihološki testirano s više psihometrijskih instrumenata. Većinom se radilo o poremećaju prilagodbe prouzročenom određenim stradanjima članova obitelji, ranjavanjem ili poteškoćama osobnog traumatskog iskustva. Dvije trećine djece koja su imala izražene poteškoće imala su poremećaj povezan sa stradanjima članova obitelji ili okolnostima u kojima se obitelj našla. Jedna trećina je imala izravna stradanja u ratu, a troje djece je imalo sliku posttraumatskog poremećaja.

FAZE RADA I PRIKAZI GRUPE

Možemo razlikovati dvije osnovne faze rada:

- a) faza izvaninstitucionalnog rada;
- b) faza institucionalnog rada.

Faza izvaninstitucionalnog rada trajala je četiri godine, od 1995. do 1999. g.

Prednosti su:

- lakša dostupnost
- manji otpori suradnji
- utisak o većoj spontanosti u igri
- manja stopa *drop-out-a*
- bolja prihvaćenost od strane djece.

Nedostatci su:

- manja sigurnost i čvrstoća organizacije s obzirom da su korišteni gradski prostori nepripremljeni za rad
- zavisnost od neformalnih utjecaja koji ometaju rad
- zanemarivanje rada od strane suradnika
- rad je dodatni napor s obzirom na nedostatnu financijsku potporu za voditelja
- nedostatan razumijevanje u sklopu PSP programa za stradalnike rata za daljnji razvoj rada nakon 1998.

Primjer 1 – Igraonica „Vriska“ 1996.

„... jedan od aktera prevrte stolac koji postaje auto u kojem ga gura, vozi drugi član grupe čime prkose figuri

vežuće majke (igra je terapeut) koja zapomaže: „Sudarit će se!“ Vozači se valjaju po podu, padaju povrijeđeni. Dolazi hitna, akteri u grupi viču: „Diše, ne diše, mrtvi su, evo ne mrdaju!“ Akteri iz udesa šapću: „U kutiju, u kutiju, u sanduk!“, ostali ih stavljaju u sanduk od prevrnutih stolaca. Jedan leži ispod stolaca, jedan iznad; ovaj iznutra - kuca, zatim mijenjaju uloge, drugi im pomažu i donose cvijeće na groblje...“

R. Walder navodi da je igra fantazija isprepletana oko vanjskih objekata.

Rad je bio obilježen nastojanjem ostvarivanja spontanosti, improvizacije i prihvaćanja slobodnog izraza, neopterećenog shemama, osim ne previše krute podjele na vrijeme za crtanje i vrijeme za igre. Crteži su promatrani kao mogućnost dopiranja do sadržaja dječjeg nesvjesnog, kao njegov izraz u kojem se ogledaju konflikti i transferni odnosi koji postupno zadobivaju svoju pojavnost i bivaju uočavanjem i aktualizacijom pristupačni terapijskom utjecaju. Igra je imala više uloga – osloboditi, povezati, rasteretiti i isto tako biti put do nesvjesnog, pri čemu je često poprimala oblike psihodramskog sadržaja.

Psihodinamsko sagledavanje problema podrazumijeva između ostalog razotkrivanje unutarnjih napetosti i tjeskoba koje vodi do njihova razrješavanja kroz stupnjevito osvjetljavanje i interpretaciju kada dijete suočeno s novim transfernim iskustvom terapeuta – „novog roditelja“, dobiva objašnjenje unutarnjih tenzija. Njihovo razrješavanje je ujedno i pokretanje i olakšavanje procesa zdravog razvoja. Metoda zahtijeva da bude u skladu s procesima koje tretira a koji su sastavnica normalnog razvoja, da joj cilj bude pospješjenje oporavka i da se posredno ili izravno upravlja prema traumatskim iskustvima i bazičnim konfliktima, a time i prema simptomima koji iz njih proizlaze uz svu zanimljivost i pristupačnost dječjoj imaginaciji.

Faza institucionalnog rada trajala je od 1998. do 2005. godine.

Prednosti su:

- mogućnosti bolje organizacije timske suradnje koja je ostvarena od 2002. do 2005.
- mogućnosti primjene u parcijalnoj dnevnoj skrbi za djecu
- manja podložnost ometajućim utjecajima okoline.

Nedostaci su:

- nedostatak adekvatnog prostora odvojenog od pogona za rad s odraslim pacijentima
- neprilagođenost bolničkog prostora potrebama rada sa djecom
- stigmatizacija
- birokratske prepreke koje otežavaju dostupnost.

Uočena je potreba, nakon 1998. godine, za uključivanjem u rad djece s poteškoćama iz rata s djecom koja nemaju poteškoće vezane za rat. Faza rada nakon 2000. godine prestaje fokusirati u grupama djecu s poremećajem vezanim za rat te se nastoji i takve poteškoće obrađivati standardnim načinom terapijskog rada. Uočeni nedostaci se odnose na zavisnost takve vrste grupnog rada od entuzijastičkih napora voditelja i suradnika. Bio je uočljiv postupni gubitak potpore i interesa od nadležnih instanci, za grupni rad s djecom u sklopu Programa psihosocijalne pomoći za stradalnike iz rata i sve izrazitije nakon 2000. godine do sada.

Nedostatak je bio i izostanak uvida da institucije sustava doista nisu sposobne preuzeti rad kojim bi djeca s ratnim stradanjima bila sveobuhvatnije podržana, posebno uvažavajući činjenicu da nemamo razvijenu mrežu institucija koje bi se bavile psihoterapijskim radom s djecom na županijskoj razini, kao ni na nacionalnoj razini.

Nedostatak je i izostajanje mogućnosti uklapanja u planirani sustavni rad na razini županije, s obzirom da nedostaje nacionalna strategija koja bi određivala razvoj i zaštitu psihoterapijskog rada s djecom na županijskoj razini, kojom bi se ostvarilo ujednačenje i zaštićenost rada. Nedostatak podrške za poziciju dječjeg psihijatra na županijskoj razini koji sudjeluje u psihoterapijskom radu s djecom – zavisnost od dobre volje kolega u službi, opterećenost dežurstvima, nedostatan bodovno vrednovanje rada i nedostatan formalna određenost takvog rada u okviru službe. Nedostatak je i nepostojanje paralelnih izvaninstitucionalnih punktova rada s djecom.

Posebno je bila vrijedna supervizijska suradnja s cijenjenim prof. dr. Stanišom Nikolićem pri Klinici za psihološku medicinu u Zagrebu koji je svojim izuzetno vrijednim opaskama i uputama poticao takav rad i u cijelom razdoblju supervizije 1995. do 1999. godine na taj način jednom mjesečno aktivno usmjeravao stručni rad. Naknadno je u povremenim supervizijskim razgovorima davao vrijedne primjedbe, podršku i upute sve do 2004. godine.

Potrebno je osvrnuti se na narav tadašnjeg rada u radionicama za djecu koji se provodio u okviru Programa psihosocijalne pomoći djeci u ratnim područjima. Treba napomenuti da zajednički pristup nije postojao već je većinom u gradovima poput Nove Gradiške, Karlovca, Dubrovnika, Zadra, i Zagreba pod vodstvom psihologa korištena forma kreativnog grupnog rada u smislu grupa aktivnosti po Slawsonu ili slični pristupi u smislu biblioterapijskog i radno okupacijskog rada s ciljem katarze i podrške. Druga vrsta radionica su stručno usmjerene u radu i provodile su se u kraćim razdobljima u Zagrebu i Splitu. Takav način nedirektivnog terapijskog pristupa u radu s malom grupom primijenjen je jedino u ovom slučaju.

Tijekom desetogodišnjeg rada ostvareno je oko 700 dvosatnih ili od 1998. jednoipolsatnih seansi. Praćenjem u terapijskom radu i subjektivnom procjenom se moglo konstatirati poboljšanje stanja koje je bilo značajno prisutno kod trećine djece uključene u grupni rad - 30 % djece pokazalo je umjereno prisutan napredak, a 25 % stagnaciju stanja. Nazadak u stanju mogao se uočiti kod 5 % djece u terapijskom procesu i većinom je dolazilo do napuštanja grupnog rada.

Primjer 2 – Igraonica „Šareni kamenčići“ 2001.

„Neodređeno zbivanje u grupi prekinuo je propuh koji je lupio vratima kao da netko kuca. To se ponovno dogodilo. Netko je iz grupe upitao: ‚Tko je?‘ Svi su zastali i gledali u vrata. Prišao sam vratima i otvorio ih. A. je rekla: ‚Nema nikoga!‘ Netko je dobacio: ‚To je netko nevidljiv!‘ Pomaknuo sam se držeći vrata i rekao: ‚Dobro došao, nevidljivi čovječe!‘ Nevidljivi čovjek je ušao u prostor grupe. Rukovali smo se s njim. Vidjelo se kako prešutno razumiju smisao ove igre. Nevidljivi čovjek je simbolizirao sve one osobe koje su djeci bile potrebne, a nedostajale su im (u radu je sudjelovalo ukupno jedanaestoro djece čiji su očevi kao branitelji stradali u Domovinskom ratu). On je bio jedan nevidljivi dio njih, skriven pred očima svijeta.“

Fantazam se u grupnom životu pojavljuje kao od djelića složeni mozaik koji iskazuje konsenzus. Fantazam psihodinamski izražava simboliku sukoba nagonskih pulzija koje, vezane za neke osobe iz prošlosti, trebaju biti smirene ‚Šeherezadinom pričom‘. Bolni, jaki destruktivni porivi se vežu za čaroliju igre i smiruju. Tkivo igre kao tkanje sna na čudan način zaplijeni pozornost težnje i sveže je za sebe da ne bude obezglavljena i slobodna, ili vezana za strašne ciljeve koje osoba ne može podnijeti. Tako se u igri pod krinkama sna odvijaju pokušaji da se smire tlapnje u nesvjesnom kotlu duše.

Primjer 3 – Igraonica „Šareni kamenčići sjajni“ 1999.

„Počeli su vući stolce sa strana za sudnicu koje su se igrali zadnji puta, a onda su zaključili da su to mesarski stolovi (bilo je vrijeme kolinja). Nakon toga su mi naredili da legnem na stol, pa su počeli s operacijama; izvadili su mi srce, mozak, sve iz trbuha – ubacivali novi mozak, trbuh, srce, pa su me izrezali na dijelove. Izvadili oči, pa stavili konjske, mozak od pileta, zatim od konja, zatim bombu, pa su sve zapalili. Zatim su mi odrezali glavu, odsjekli usta i napali me atomskom bombom i sve uništili više puta s više strana...“

U igri sam slijedio ono što su određivali znacima ili efektima, a oni su se uživjeli i igra ih je zaokupila tako da su svi bili angažirani i razletjeli su se prostorijom od radosne vike. Jedan član grupe, koji je inače sjedio izdvojeno i crtao, uznemirio se. Ustao je sa svog mjesta u kutu gdje

je crtao pribor za rezanje: sjekiru, motornu pilu, a zatim se početo trzati kao da ima tikove. Razmišljao sam kako da im prokomentiram tu projekktivnu identifikacijsku sliku u kojoj su u meni promijenili sve zločeste dijelove koje sada u igri uništavaju i popravljaju. Komentirao sam tom članu grupe kako vidim da se nekako zabrinuo zbog te igre, a može vidjeti da se dečki kroz mene odužuju svima oko njih koji su zločesti prema njima. Kroz mene žele sve njih promijeniti i popraviti, pa i sve ono što je za njih zločesto i naopako.“

Dijete je steklo i pohranilo traumatske emocije, no emocionalno doživljavanje biva vezano za nova iskustva, s jakim ulogom terapeuta u razvoju prijenosnih emocija putem kojih se izgrađuje novi način stabilnije emocionalne obrade i doživljavanja, a na taj način i autentična emocionalna obrada već doživljenih iskustava. Time je bio zadovoljen cilj – osmisliti traumatsko iskustvo prolaskom kroz prihvaćanje nove emocionalnosti. Izgrađivanje novih i liječenje narušenih vjerovanja i spoznaja o sebi, drugim ljudima i svijetu s ciljem izražavanja vlastite emocionalnosti i izgradnje vlastitog selfa koji je povrijeđen, jer ratna trauma razotkriva ranjivost. Zadatak je bio uspostaviti samopouzdanje i ojačati ga prevladavanjem negacije i psihološke ukočenosti s emocionalnom blokadom, te uspostaviti emocionalni razvoj koji je često zaustavljen i nazaduje. Odnjegovati prirodne sposobnosti suosjećanja, pomoći i povjerenja među djecom i u odnosima među ljudima. Bitna pretpostavka je da je izražavanje osjećanja dobra osobina koja pomaže pri oporavku. Grupni milje je naglašavao zajedništvo, jednakost i prihvaćanje različitosti s tendencijom razjašnjenja fantazije i realnosti.

Ti su ciljevi često ostajali zaogrnuti ljepotom situacije pri čemu nisu poslužili drugoj svrsi osim ljepote druženja i zadovoljstva u ostvarivanju ozračja radionice u igri koja je blještala i obasjavala taj nenavikli prostor na nas, našim duhom, duhom šestero djece i jednog odraslog čovjeka, baš kao što su se pri igri ‚žmirke‘ za slučajne promatrače vidjele siluete koje traže jedne druge. Silueta odraslog čovjeka koja traži neko dijete, neko radosno, tužno dijete i silueta djeteta koje traži nekog vedrog i nasmiješenog, ozbiljnog, nestalog čovjeka... susret koji je nemoguće bez igre naći u realnosti. Iz te vedre otvorene životne igre i povezanosti, iz skakanja i vike, vriske, polako se rodila radionica ‚Vriska‘, obilježena osmijesima i prepoznavanjima (zapis autora iz 1998. godine).

Prilagoditi se, postojati, prevladavati nevolju, bol, dohvatiti svoju širinu i slobodnost, kreativnost i time opstati, i dalje ostaju zvijezde koje blistaju nad tim našim druženjem i znam da nas povezuju i nakon rastanka, upravo stoga što znam da se negdje u sebi nikada nećemo rastati od ljepote trenutaka provedenih u grupi kada smo davali svoju iznimnost i običnost zajedničkom beskrajnu trenutaka.

Slika predstavlja spomenik stradaloj djeci za vrijeme granatiranja u razdoblju Domovinskog rata 1992. u Slavskom Brodu (snimio autor članka u siječnju 2013.)

ZAKLJUČCI

1. U poslijeratnom gradu, Sl. Brodu, postojale su dvije faze grupnog rada s djecom – stradalnicima rata: izvaninstitucionalna faza koja je trajala tri godine (1995. – 1998.), kao i naknadna institucionalna faza (1998.-2005.), koje su se smijenile s preuzimanjem grupnog terapijskog rada s djecom na razini bolnice u gradu;
2. Selektirani rad s homogeniziranom grupom prema poremećaju u vezi ratnih stradanja zamijenjen je 1998. godine radom u nehomogeniziranim grupama, što se pokazalo svrsishodno u kasnijem poratnom razdoblju.
3. Grupni terapijski rad scenskom igrom bio je značajno primjenjiv u radu s djecom stradalnicima iz rata zbog neformalnosti pristupa, slobodnosti i pristupačnosti prema djetetu koje trpi takve poteškoće.
4. Takav terapijski rad polučio je pozitivne rezultate i pokazao korisnost supervizijske suradnje između Zagreba kao centra i Slav. Broda, pri čemu je bila dragocjena podrška stručnjaka iz centra.
5. Izvaninstitucionalni način rada pokazao je određene prednosti u odnosu na institucionalni način rada, ali konačno nije bio dostatan podržan od institucija zajednice da bi opstao.

LITERATURA

1. Herman JL. Trauma and Recovery. New York: Basic Books, 1992.
2. Nikolić S. Scenska ekspresija i psihoanaliza. Zagreb: Naprijed, 1983.
3. De Zan D. Slika i crtež u psihoterapiji djece. Zagreb: Hrvatski pedagoško književni zbor, 1994.
4. Winnicott DW. Playing and Reality. London: Tavistock Publications, 1974.
5. Punamaki RL. Can Ideological Commitment Protect Children's Psychosocial Well-Being in Situations of Political Violence. Child-Development 1996; 67: 55-9.
6. Almqvist K, Brandell-Forsberg M. Refugee Children in Sweden: Posttraumatic Stress Disorder in Iranian Preschool Children Exposed to Organized Violence. Child Abuse Neglect 1977; 21: 351-66.
7. Quotia S, Punamaki RL, Elsarkaj E. The Impact of the Peace Treaty on Psychological Well Being: a Follow-up Study of Palestinian Children. Child Abuse Neglect 1995; 19: 1197-208.
8. Dwivedi KN. Group Work with Children and Adolescents – A Handbook. London and Bristol, Pennsylvania: Jessica Kingsley Publishers; 1993.
9. Vidović V. The psychological Consequences of the Traffic Accident During War in the Adolescent and Her Family. Zagreb: Medicinska naklada; 1993, 53-63.
10. Živčić I. Emotional Reactions to War Stress in Croatia. J Am Acad Child Adolesc Psychiatry 1993, 32: 4
11. Gojković J, Nikolić S. Model terapijske igraonice za djecu. Soc psihijat 1999; 27: 143-9.
12. Gojković J. Primjena nedirektivne grupne terapije u parcijalnoj dnevnoj skrbi za djecu. Magistarski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Medicinski fakultet, 2004.

SUMMARY

POSTWAR EMOTIONS – OUR TEN-YEAR EXPERIENCE IN GROUP PSYCHOTHERAPEUTIC WORK WITH CHILDREN IN POSTWAR PERIOD

J. GOJKOVIĆ

Dr. Josip Benčević County General Hospital, Slavonski Brod, Croatia

This work describes our ten-year experience in group psychotherapeutic work with children in postwar zone in Slavonski Brod, Croatia. Our work involved 50 children in postwar zone, 30 of them with problems directly or indirectly connected with war psychotrauma. In group work, we used psychodynamic approach in the analytically oriented scenic play therapy. During ten years (1995-2005), work in small groups included six therapeutic groups with therapy performed once weekly for 120 min and later 90 min per session. Using free clinical assessment, we found that the majority of the study children approved their status. We organized about 700 group sessions. In each group, we observed some specific periods and work characteristics that are discussed and exemplified in this paper. Supervision was carried out through collaboration of therapists and professors from a Zagreb university hospital. Our experiences showed benefit in transition from the problem homogeneous to problem heterogeneous groups. The work showed benefits of nondirective therapeutic approach to a child with war psychotrauma.

Key words: child, war psychotrauma, group work